

הזכות ליהתאבות

אילו מחשבות נוראות התרוצצו במוחה של רבקה גובר, לפני שהפילה את עצמה מחלון חדרה? אילו פחדים איומים? האם התייסרה במשך ימים ולילות ימים של מורדל, לילות של אמה של אימה. לפני שמלה החלטה סופית? מימי לא הכרתי את הפיתוי להתאבד, וקשה לי להעלות את המצב הזה בדמיני. אך גם הדמיון הקהה ביותר יכול לתאר לעצמו את הפחד והאימה, הגואים בליבו של אדם השוקל התאבדות.

אני מתנגד להתאבדות בכל נימי נפשי. אבל אני דוגל בזכותו של אדם להתאבד. אדם הוא אדון לעצמו, לגופו, לחייו. הוא ריבוני. שום מוסר כפוי, דתי או חילוני, אינו יכול לשלול ממנו זכות זו.

אחת ההצבעות הראשון נות שלי בכנסת, כשאך הגעתי אליה ב-1965, היתה בעד הצעתו של שר המישר פטים דוב יוסף לבטל את האיסור המגותך, שהפך את ההתאבדות לפשע. ביטלנו אז את האיסור הזה בחוק הפלילי, ששרד מימי הר מנדאט, וטוב שביטלנו.

בינתיים התקדם העולם. בבריטניה ובארצות-הברית יצאו שני ספרים מטעם גופים הומאניסטיים, המכיי

לים מדריך מפורט להתאבדות: מהו מיבחר האמצעים להתאבדות, אילו מהם גורמים לסורים ואילו לא, כיצד פועל כל אחד מהם, ועוד.

הם עוררו שעוררות רבתי, וגררו אחריהם הליכים מישפטיים. אך הן קבעו עובדה חדשה: יש עתה אסכולה חשובה האומרת שמתור לו לאדם, אם הוא רוצה בכך, לבחור לעצמו את הדרך והזמן לסיום חייו בכבוד. למשל, כשהוא לוקה במחלה טרמינלית, הכרוכה ביסורים בלתי נסבלים. או כאשר חייו הפכו לו לטורח בלתי-נסבל מסיבה אחרת.

אני יכול לתאר לעצמי שבעוד חמישים או מאה שנים תהיה בכל עיר, "מרפאה" להתאבדים. מי שייכנס אליה ייפגש עם פסיכולוגים ויועצים אחרים, אולי גם רבנים וכוהני-דת, אשר ישמעו את נימוקיו ובעיותיו וינסו לשכנעו שלא לשים קץ לחייו.

אם לא יצליחו בכך, יסבירו היועצים את הדרכים השונות להתאבדות, מעלותיהן ומיגרעותיהן. ויניחו לאיש לבחור בדרך הנראית לו. אחר-כך יעמידו לרשותו את האביזרים הדרושים ומקום ראוי, כדי שיוכל להגשים את החלטתו בשלווה ובכבוד, בלי יסורים ובלו אימה.

עד אז יתייסרו אנשים ביסורים נוראים, יקפצו מגגות (איזו שיטה נוראה!), ינסו לירות בעצמם (ויישארו חיים כנכים), להרעיל את עצמם (כדי להתעורר, אחרי כאבי תופת, במחלקה לטיפול נמרץ) ויעברו חוויות דומות. הגרמנים קוראים להתאבדות "מוות חופשי". אם זכאי אדם לחיות בחופש, הוא זכאי גם למות בחופש.

פגישה עם מדוזה

במשך כל עונת-הקיץ לא פגשתי אף במדוזה אהת. ולא הצטעתי על כך.

כמו כל אדם, יש לי פחד כמס מפני יצורים מוזרים אלה. לא פעם, כשמצאתי את עצמי עומד על הסקה באמצע ריכו של אלפי מדוות כחלתורה, חששתי שמא תעלה אחת מהן לסירה, או שאתחלק מן הסירה למים, ואז יקרו לי דברים נוראים.

השבו קראתי מאמר שהרגיע אותי. המדוות, כך נאמר נאמר, אינן כל-כך נוראות. לא מתים מזה — אלא אם כן נתקלים בצירעת-הים, מין מדוזה המתגוררת במימי אוסטרליה הצפונית. השק שלה הוא בגודל ראש-אדם, ורועותיה למעשה לאורך של שבעה מטרים. היא מצוידת ברעל, המשתק את שרירי-הלב והממית אדם תוך דקות.

אבל המדוות שלנו שייכות לסוג המצוי בכל העולם. מהקטוב ועד קריה-משוה. שקראים להן מדוות-הירח. הן חיות במשך שנה אחת בלבד. הן מטילות את ביציהן, השוקעות לקרקעית-הים. שם הן מתפתחות, ועולות בחודש יולי אל פני המים. למדוזה יש ארבעה פיות. מתחת לשק שלה, האוכלים כל מה שנודב למישטח הדביק של השק. באותו זמן היא מטילה ביצים, השוקי עות אל הקרקעית, וחוזר חלילה. היא מתה בספטמבר.

היצור הזה נקרא בכל השפות בשם מדוזה, על שם היפזיה הנוראה במיתולוגיה היוונית, אחת משלוש האחיות הגורגוניות. האלה אחינה התרגוה עליה מפני שניסתה לתנות אהבים עם פוסיידון, אל הים, שהיה אהובה של אחינה, ודווקא במיקדש שלה. זה יכול להרגיו כל אשה, קל וחומר כשהיא אלה. כנקמה, הפכה אחינה את שערותיה של מדוזה לנחשים. פרסיאוס הגיבור כרת את ראשה של מדוזה בשנתה, והגיש אותו כמתנה לאחינה. שחיברה אותו למגן שלה. כל מי שחזה בראש זה הפך כוב-מקום לאבן.

זה די מבהיל לראות מדוזה במים, ולוא רק מטעמים

פסיכולוגיים. למעשה אין לפחד זה כל סיבה הגיונית. המדוזה המצויה שלנו אינה מזיקה.

נכון לעכשיו:

נתק חברתי

עברתי כמה בדיקות רפואיות. ידעתי שאצטרך להמתין בתור, ולקחתי אתי את ווקמן שלי — מגנדהקסטות הקטן, הנייד, שאתה מקשיב לו באמצעות אוזניות. ישבתי בתור בפניה, והקשבתי לקונצ'רטו לפסנתר מס' 5 (הקיסר) של בטהובן, שהוא השיגעון הנוכחי שלי. משהו, שישב לידי, העיר לחברו, בועם מור: "נתק חברתי!"

הביטוי נחרת בזיכרוני כי בימים הבאים שמעתי שוב ושוב, במאה הקשרים שונים. נתק פוליטי, נתק כלכלי, נתק בין פרס ורבין, נתק בין ארידור וספיגלמן. זוהי מילה אופנתית, חדשה למדי. מה עשינו קודם לכן? מה קרה בין הארדוורים והספיגלמנים, הפרסים

והרבינים דאשתקד? האם היה ביניהם קצר? ואולי סתם ריב ומדון?

לפעמים נדמה שאי-שם יושבת מעין מיפקדה בלשנית סמויה, ומחליטה על מילת-החודש, כשם שסופר-מארקט מחליט על מיצרי-החודש. ואז, על פי פקודה, כל הארץ משתמשת בה, לצורך שלא לצורך, עד שזה נמאס על הכל, והמיפקדה מחליטה על מילה תורנית חדשה.

פעם המציא משה שרת את ה"אתגר". במשך חודשים לא ידעה הארץ שובע: עמדו באתגר וענו על אתגר, השיבו לאתגר והעמידו אתגר, ולא היה פוליטיקאי שלא מנה את שלושת האתגרים של דורנו.

כשזה נמאס באה ה"השלכה". פיתאום התגלה כי לכל דבר יש השלכות על גבי השלכות. לא היתה השלכה שלא התייחסו אליה, ולא היה עסקן שלא התייחס להשלכות. (או המציאו גם את המילה, "ההתייחס", כי מה ערכה של השלכה, אם אי-אפשר להתייחס אליה?)

כשזה נמאס, נולד ה"היבט". זה היה נהדר. אי הפרוי פסור, הוגה-הדיעות, חברי-הכנסת והעיתונאים שהעזו לפתוח את פיו מבלי לגלות היבטים חדשים לגמרי?

זה נכון לעכשיו. יכולתי לאמר: זה נכון כעת, זה נכון לפי שעה, ואף — שומו שמיים! — זה נכון. סתם נכון. שהרי אם אני אומר זאת עכשיו, ברור שכוחותי היא לאמר שזה נכון עכשיו, ומה שנכון עכשיו לא יהיה, בהכרח, נכון מחר בבוקר. אבל מה? ה"היבט" הוא השאית החליטה כי "נכון לעכשיו" — תירגום זועתי למדי של ביטוי אמריקאי, בעל יומרה גברית-צבאית-טקנוקראטית — הן מילות-החודש. ולאור ההשלכות המרחיקות-לכת הכרוכות בהיבט המעורכן של האתגר הלשוני, אני מקבל את הדין — נכון לעכשיו.

סיפור של שני בנים

חיים-יענקל היה בלגולה (כלומר: בעל-עגלה) בעיירה בפלך מינסק. היו לו שני בנים — ברל ודווידל. השנה היתה 1905, והימים ימים רעים. החליט חיים-יענקל שעל בניו ללכת לחפש להם חיים חדשים במולדת חדשה.

ברל לוינסון היה ציוני ואידיאליסט. הוא הגיע אחרי תלאות ויסורים לפלסטינה. שם היה חלוץ ועבד בפרדסים וייבש ביצות ולבסוף התיישב בהלל, רעב וקדח וראה שכר בעמלו. דווידל לוינסון היה איש מעשי וחומרני, וקנה כרטיס במחלקה הרביעית באונייה שהפליגה מהמבורג

לניו-יורק. הנסיעה היתה קשה, דווידל הקיא בחברת מאה נוסעים אחרים שעיימם רבץ בתא בלי-אוויר, אבל הוא לא התלונן. כשראה את פסל-החרות, ככה מאושר. הוא גם לא התלונן כשעבד יום-יום, מעלות השחר ועד שקיעת השמש, כחייט שכיר במיפעל קטן בצד המיוחרי התחתון של מנהאטן. גם הוא ראה לבסוף שכר בעמלו, ועבר לברוקלין.

בנו של ברל התגייס, כמובן, לפלמ"ח, הוא שינה את שמו ללביא, וברבות הימים הפך אלוף בצה"ל.

בנו של דווידל פתח חנות, וייסד ברבות-הימים רשת-חנויות. הוא שינה את שמו לליווינגסטון, וכאשר הירשו ליהודים להצטרף למועדונים הטובים, הפך גם חבר בקאנטרי-קלאב.

בנו של האלוף לביא, צבר גיזעי וסרן-צנחנים, היה חסרי-מנוחה. הוא התחיל ללמוד משהו, והפסיק, ושוטט-בעולם, ובסוף החליט: מקומי באמריקה. הוא ירד לשם, "זמנית", ופתח — כמו שאר היורדים — חנות לצורכי-חשמל בלוס-אנג'לס.

בנו של המיליונר ליווינגסטון הלך ללמוד באוניבר-סיטה של קאליפורניה, התגלה כגאון מאתימטי והפך בניל צעיר למדי ראש החוג באוניברסיטה, מומחה בעל שם בינלאומי.

באחד הימים נכנס הפרופסור סטאנלי ליווינגסטון לחנותו של יורם לביא וקנה מיקסר. השניים שוחחו קצרות, ולא מצאו הרבה עניין זה בזה. משום-כך לא גילו זה, ששם, בצעם, בנידודים.

וזה חבל, כי אחרת יכלו לתת ביחד את דעתם על השאלה: לשם מה נסע ברל לוינסון לארץ-ישראל?

דיילות חדשות

מה הוא עושה לי, המיכה לימור הזה? השקעתי שנים של עבודה כדי לשחרר את עצמי, עד כמה שאפשר, מן השוביניזם-הגברי-החזירי שלי. זה לא היה קל, כי כמו כל בני-גילי גדלתי באווירה של "לגבר-דרוש-אופי, לאשה-דרוש-יופי", וקביעות נוחות ונעימות דומות.

אני גם אוהב להסתכל בנשים יפות. אני בהחלט מסוגל להפנות בראוב את ראשי כדי להזין את עיני באשה נאה שעברה על פני.

אבל מה זה שייך לעניין? קרייני-חדשות אינו מגיש את דבריו לאברה-המין שלי, והוא הדין בקריינית. על שניהם — הקריין והקריינית — חלים אותם הכללים, ואני דורש מהם את אותם הדברים: ראשית, שיהיו אינטליגנטיים. אני רוצה להרגיש שהם מבינים את אשר הם מדברים, ושהם מצויים בחומר וברקע, כפי שזה נדרש מאדם משכיל.

שנית, שידעו עברית ללא שום ליקוי או רבב. שההיגוי שלהם יהיה נכון, כי בידיהם, יותר מאשר בידי (או בפי) מישהו אחר, תלוי עתה גורל השפה השגורה בפי העם. שלישית, שיהיו נעימים במראה. אחרי ככלות הכול, זוהי טלפוניה ולא רדיו. העם רואים את הקולות. איני רוצה להכניס לחדר-המיטות שלי אנשים בעלי הופעה מרגיזה.

אין צורך ביופי, יש גבר יפה, אך בלתי-נעים, ויש אשה נעימה, שאינה יפה דווקא. גלוריה סטיוארט (סליחה, גליה סופר) היא יפה וזר-הרת, אך קודם כל היא נעימה, "נעימות" היא הג-דרה בלתי-מדויקת — הסך הכולל של האיש ר-האשה כפי שהם מצטיירים לעינינו.

גלוריה

אני מתיימר להיות מומ-חה לשפה העברית ולטיב-היגויה. ידידי עמיקם גו-רביץ, הוא "קול שדי", אומר כי כרמית גיא עור-לה בהרבה על דליה מור-וענת שרן, שיש להן בעי-יות בהיגוי אותיות מסוי-מות, על כל פנים, את-זאת ניתן לבדוק באופן-אובייקטיבי, ואיני משוכנע-

כי מיכה לימור הוא המומחה העליון. על סמך מה פגע בכרמית גיא?

כרמית גיא נראית ונשמעת לי כמגישה מעולה. נכון, לפעמים היא מרגיזה אותי, כאשר היא מנסה להיות הומוריסטית. בכואה לקרוא ידיעה פיקאנטית, היא לובשת הבעת-פנים אחרת ומשנה את אורח-הדיבור שלה בצורה המוציאה אותי מן הכלים. אך איש אינו מושלם, וגם אשה לא.

ואם דיברנו על רוב מדוכא אחד, הנשים, מדוע לא נדבר על רוב מדוכא שני, בני-עדות-המיוחרת? חסרים לי קריינים-קרייניות בעלי חזות מביטא "מורחיים", הטלויזיה היא אמצעי-התיקשורת הבלוט והחזק ביותר של המדינה (ראה הנדון). איך יתכן שדמותו של הישראלי המשתקף בה תהיה כל-כולה אשכנזית-לבנה? גם כאן אין לזוהר על רמה ואיכות. בהחלט לא. אך איש לא יגיד לי שבין קרוב לשני מיליון בני-עדות-המיוחרת אין אף קריין אחד או קריינית אחת היכולים להתחרות בעודד ביעמי ובדליה מור.